

**Lausunto valtioneuvoston Ihmisoikeusselontekoon
Suomen ev.lut. Kirkkohallitus**

Valtioneuvoston ihmisoikeusselonteon pääsisältö

1. Millaisia sisällöllisiä asioita selonteossa tulisi näkemyksenne mukaan painottaa?
 - Ihmisoikeusselonteossa tulisi painottaa perusoikeuksien toteutumista huomioiden erityisesti heikommassa asiassa olevat, kuten paperittomat, lapset, asunnottomat, vammaiset ja muut muista riippuvaisessa asemassa olevat ryhmät.

2. Muodostavatko selonteon neljä ilmiötä yhdessä toimivan kokonaisuuden? Tulisiko mielestänne jokin ilmiö korvata jollain toisella? Ehdotukset vaihtoehtoisista ilmiöistä pyydetään perustelemaan.
 - Selonteossa korostuu kansainvälinen ja EU:n sisäinen taso. Kansallinen tarkastelu jää näiden ilmiökenttien seurauksena ohueksi ja tilannekuva epätarkaksi. Siksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että Suomen kannalta keskeiset erityispiirteet, muutostarpeet, riskit ja ratkaisuehdotukset saadaan esiin.
 - Emme ehdota ilmiöiden korvaamista emmekä lisäämistä, mutta on tärkeää, että selonteossa huomioidaan ryhmät, joiden perusoikeudet voivat olla Suomessa uhattuina:
 - etnisten, seksuaalisten ja kulttuuristen vähemmistöjen asema erilaisissa suhteissa ja järjestelmissä
 - uskoaan harjoittavien aseman oikeudelliset ongelmat ja niiden ratkaisu
 - huomioitava miten uskoaan harjoittavien oikeudet toteutuvat suhteessa yhteiskuntaan sekä
 - omien yhteisöjen sisällä (oikeus harjoittaa uskoa oman eettisen hahmotuksen, rajojen ja harkinnan mukaan) joutumatta yhteisönsä sortamaksi

Ilmiökokonaisuudet

Kaikkia ilmiöitä on tarkoitus tarkastella kokonaisuutena huomioiden kotimainen, Euroopan unionissa tapahtuva että ulkopoliittinen toiminta. Julkisen vallan toiminnan rinnalla huomioidaan yrityssektorin ja kansalaisyhteiskunnan rooli sekä asiantuntijatyö ihmisoikeuksien alueella.

1) Sääntöpohjainen kansainvälinen yhteistyö ja oikeusvaltiokehitys

Kansainvälistä, sääntöpohjaista järjestelmää sekä ihmisoikeuksien yleismaailmallisuutta on haastettu aiempaa enemmän viime vuosien aikana. Myös Euroopassa ja EU-jäsenmaissa on merkkejä oikeusvaltion keskeisten periaatteiden kyseenalaistamisesta. Suomalainen demokratia nojaa oikeusvaltioon, jossa perustuslaki antaa vahvan suojan jokaisen yksilön perusoikeuksille. Kansainvälisesti Suomi lukeutuu kansainvälisen oikeuden, ihmisoikeuksien universaalisuuden sekä oikeusvaltiokehityksen vahvoihin tukijoihin. Selonteossa on tarkoitus kuvata sääntöpohjaisen järjestelmän nykytilaa, Suomen toimia kansainvälisen oikeuden ja oikeusvaltion vahvistamiseksi sekä sitä, miten Suomi panee täytäntöön ihmisoikeussopimusten velvoitteita ja saamiaan suosituksia.

3. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

- On tärkeää, että tämä osio aloitetaan kuvailemalla sopimuspuhjan keskeiset periaatteet, ja niihin liittyvä ajankohtaiskeskustelu
- Osiossa tulisi arvioida ihmisten oikeuksia suhteessa työhön, työttömyysturvaan sekä sairaspäivärahan, kuntoutustuen tai koulutustuen yhteensovittamiseen
- On otettava huomioon eri ihmisryhmien väliset jännitteet ja polarisaatio: ulkopuolisuutta ja voimattomuutta kokevien määrä kasvaa; demokratiaan ja poliittiseen vaikuttamiseen uskovien määrä vähenee
- Osiossa tulisi tarkastella maiden välisen liikkuvuuden haasteita perus- ja ihmisoikeuksille (pakkomuutto ja rajoitukset)
- Lisäksi huomioon tulisi ottaa väestömuutokset: vanheneva väestö, alhainen syntyvyys, huoltosuhteen vääristymät ja ulkomaisen työvoiman tarve
- Myös lasten asemaan, lastensuojelun kontrolliin ja rajoitustoimenpiteisiin tulisi kiinnittää huomiota ihmisoikeuskysymyksinä

4. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

- EUn laajuisen maahanmuuttopolitiikan kehittäminen
- Polarisaation ja vihapuheen ja maalittamisen vähentäminen
- Viranomaisvalvontaa internetin lieveilmiöiden kitkemiseen
- Sosiaaliturva- ja oikeusjärjestelmien jatkuva arviointi yksilöiden, esimerkiksi väkivallan uhrien, lasten ja maahanmuuttajien oikeuksien toteutumisen näkökulmasta

Perustelut: yhtenäinen maahanmuuttopolitiikka EU:ssa takaa ihmisoikeuksiin perustuvan maahanmuuttopolitiikan. Polarisaation ja vihapuheen kitkeminen luo koheesiota ja turvallisuutta yhteiskunnassa. Ihmisoikeuksien tasavertaisen toteutumisen kannalta on tärkeää, että palvelu- ja oikeusjärjestelmää arvioidaan jatkuvasti ja niiden puutteita korjataan.

2) Kestävä kehitys ja ihmisoikeudet

Ihmisoikeudet ovat välttämätön osa kestävä kehityksen toteutumista. YK:n asettamien kestävä kehityksen tavoitteiden (SDGs) toteutumisen oleellinen osa on, että oikeudet toteutuvat myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevien osalta (leave no one behind -periaate). Ilmastomuutoksesta uhkaa tulla merkittävin ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja täytäntöönpanoon negatiivisesti vaikuttava tekijä. Selonteossa kuvataan kestävä kehityksen merkitystä ja painotuksia osana hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa.

5. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

- Vaikka globalisaatiosta on seurannut paljon hyvää, sen varjopuoliin on tärkeä kiinnittää erityistä huomiota
- Kulutusyhteiskunnan seuraukset jakaantuvat epätasa-arvoisesti ja luovat siten epätasa-arvoa, ellei hallinnollisilla toimenpiteillä niitä korjata. Polarisaation kasvu lisää uhkia.
- Ekologisen kriisin vaikutuksia on seurattava alueellisen tasa-arvon näkökulmasta, sillä riskit ja ongelmat realisoituvat eri tavoin eri maanosissa, ihmisryhmissä ja elinkeinoissa, esimerkiksi osa ihmisistä on menettänyt ja tulee menettämään elinkeinonsa ja kotinsa kriisien ja luonnonmullistusten vuoksi
- Länsimaisen hyvinvoinnin seuraukset edellyttävät muutoksia elintapoihin ja asenteisiin. Samalla on syytä tiedostaa hyvinvointimaiden esimerkki terveydenhuollon,

koulutusjärjestelmän ja naisten työmahdollisuuksien parantamisessa. Tasa-arvo on keskeinen hyvinvointitekijä.

- Länsimaissa myös nuorten ekologinen tietoisuus sekä valmius kantaa yksityisesti ja yhteiskunnallisesti vastuuta luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi on arvokas kansallinen ja kansainvälinen voimavara ja esimerkki, jonka mielekkästä kanavoitumisesta on syytä huolehtia.

6. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

- Ilmasto-ongelmien kuormitusta tulee jakaa ja tasapuolistaa, koska tasa-arvo lisää rauhaa
- Yhteisen hyvän jakaminen ja riskien tasaaminen tulee olla toimintaa ohjaavana periaatteena ja oman edun tavoittelu toisten kustannuksella minimoitava
- Ratkaisujen etsiminen ilmastonmuutoksen seurauksiin, kuten autioituminen, veden ja ruuan puute
- Riskiluokituksen luominen, jotta tunnistetaan maat, joihin ilmastokriisin seuraukset ovat iskeneet kovimmin: rikkaat maat tasaavat riskejä, antavat tukea ja osallistuvat sen miettimiseen; korkean riskiluokan maita tuetaan ennakoimaan, varatutumaan ja suojautumaan
- Lentoliikenteen ja energiakulutuksen sääntely Eurooppaan, Yhdysvaltoihin ja maanosiin, joissa vähemmän em. kaltaisia luonnonkatastrofeja

Perustelut: Näiden toimien avulla vähennetään kuiluja eri maiden ja maanosien välillä, luodaan yhteiskuntarauhaa ja elämän edellytyksiä sekä suojellaan luontoa säilymään myös seuraaville sukupolville.

3) Digitalisaatio, tieto ja ihmisoikeudet

Sähköisten tietoverkkojen merkitys tiedon jakamisessa on lisääntynyt. Palveluja ollaan Suomessakin siirtämässä asteittain verkkopohjaisiksi ja se edellyttää yhdenvertaisuuden turvaamista. Tekoälyn kasvava hyödyntäminen muun muassa viranomaistoiminnassa edellyttää perus- ja ihmisoikeuksien huomioon ottamista. Laajenneet internetyhteydet sekä sosiaalinen media ovat nopeuttaneet paitsi tiedon, myös vääristellyn informaation jakamista. Selonteossa on tarkoituksena käsitellä ihmisoikeuksien roolia digitalisaatiossa sekä oikeutta tietoon sekä kotimaassa että kansainvälisesti.

7. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

- Tekoälyn etiikka ja tietosuojat
- Yhdenvertaisuus informaation saamisessa ja palveluihin pääsyssä: oletus digitaalisten välineiden käytön osaamisesta ja saatavilla olosta ei voi olla oletusarvo. On tärkeää turvata niidenkin oikeus, joilla ei ole taitoja tai mahdollisuuksia hyödyntää verkkopohjaisia palveluita.
- Digitalisaation riskit: vanhuksien, vammaisten, vähävaraisien, lapset tai osa heistä voi jäädä kehityksen ja osallisuuden kannalta sivuun
- Asiakaspalvelussa on arvioitava tarkkaan etäyhteyksien hyödyt ja haitat
- Valemedioiden torjunta

8. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

- Journalistisen valvonnan sekä verkkovalvonnan varmistaminen
- Lukijoiden ja tiedon kuluttajien on osattava kiinnittää huomiota, onko tietoa annettu eettisesti luotettavasta lähteestä, (medialukutaito)
- Kriittiseen lukutaitoon huomioita perusopetuksessa

Perustelut: Luotettavan tiedon saamisen varmistaminen on tärkeää, jotta kansalaiset voivat uskoa saamaansa informaatioon. Kansalaisten kriittisen medialukutaiton kasvattaminen tukee kykyä arvioida tiedon oikeellisuutta.

4) Yhdenvertaisuuden edistäminen

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat keskeisiä periaatteita hallitusohjelman toimeenpanossa. Kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassaan Suomi painottaa naisten ja tyttöjen sekä muiden syrjinnän kohteeksi laajimmin joutuvien väestöryhmien oikeuksia. Suomi on saanut eurooppalaisilta ja YK:n ihmisoikeusvalvontaelimiltä suosituksia yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi. Selonteossa on tarkoitus käsitellä niitä toimia, joilla hallitus tulee edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista Suomessa sekä syrjimättömyyden vahvistamiseen tähtääviä toimia Suomen EU- ja ulkopolitiikassa.

9. Minkälaisia perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä/teemoja tulisi käsitellä tämän ilmiökokonaisuuden alla?

Selonteossa tulee kiinnittää riittävästi huomiota erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin:

- vammaisten ja alentuneesti toimintakykyisten oikeudet
- vanhusten oikeudet
- sukupuolten välinen tasa-arvo huomioiden myös muun sukupuolisten oikeudet
- etnisten, seksuaali- ja muiden vähemmistöjen oikeudet
- väkivallan, riiston ja syrjinnän uhrit, maahanmuuttajat, paperittomat, muista riippuvaisten asema, lastensuojelun asiakkaina olevat lapset, päihde- ja mielenterveysongelmaiset
- On tärkeää huomioida erityisesti haavoittuvien ryhmien tasavertainen palveluihin pääsy sekä tasavertaisuus oikeuden edessä
- On tärkeää tiedostaa erityyppisen väkivallan riskit sekä uhrien oikeusturva ja asema
- Ihmisoikeuksien toteutumisessa on seurattava myös rakenteellisen ja kulttuurisen väkivallan ilmiökenttää

Koulutuksellinen tasa-arvo on myös ihmisoikeuskysymys:

- alueellinen tasa-arvo koulutusmahdollisuuksissa on turvattava
- sukupuolittuneisuuden vähentäminen koulutukseen hakeutumisessa
- ohjauspalveluiden takaaminen kaikissa edellä mainituissa koulutusasteiden nivelvaiheissa
- tuen kolmiportaisuuden säilyttäminen kaikilla em. asteilla
- maahan muuttavien koulutusmahdollisuuksien turvaaminen esimerkiksi valmentavien koulutusmuotojen tarjonnan lisääminen ja alueellinen tasa-arvo.

10. Minkälaisia konkreettisia kehittämistoimia tämän ilmiökokonaisuuden tulisi mielestänne sisältää? Ehdotukset konkreettisista toimista pyydetään esittämään perusteluineen.

- Erityisen huomion kiinnittäminen uskonnollisuuden moniulotteisuuteen: usko ja uskonnollisuus on monille keskeinen ilon ja voiman lähde, osa identiteettiä ja sukupolvien ketjuja ja sen yhteydessä koettu yhteisöllisyys keskeinen tuen lähde. On varmistettava, että ihmiset voivat turvallisesti harjoittaa uskoaan ja saada yhdenvertaista kohtelua yhteiskunnassa. Lisäksi on varmistettava se, että viranomaisilla ja eri ammattiryhmillä on riittävä uskontojen lukutaito.
 - Uskontojen avulla voidaan myös riistää ja polkea ihmisoikeuksia: panostaa, kontrolloida ja sortaa, eli käyttää uskonnon suomaa suurta tulkintavaltaa väärin.
 - Uskonnollisuuden väärinkäyttö liittyy monissa uskonnoissa usein naisten ja tyttöjen oikeuksiin
 - Uskonnon avulla rajataan tyttöjen ja naisten mahdollisuuksia ja paikkaa yhteiskunnassa;
 - Yhteiskunnan on pystyttävä turvaamaan myös niiden ihmisoikeudet, jotka kuuluivat uskonnollisiin ryhmiin ja yhteisöihin
 - On seurattava, miten yhteisöissä toteutuvat naisten oikeudet päättää pukeutumisestaan, puoliosastaan, koulutuksestaan, kehostaan, äitiydestään
- Perustelut: Uskonnon merkitys ei tule tulevaisuudessa vähenemään. Uskonnollisuus on osa ihmisyyttä ja uskonnonvapaus keskeinen perusoikeus. Uskonnollisuuden arkeen ja ihmisoikeuksiin tuottamia seurauksia on katsottava niin epäkohtien kuin voimavarojen ja tarpeiden suunnasta. Uskonnollisten oppien ja yhteisöjen kunnian avulla naisia kontrolloidaan, valvotaan ja määritellään. Silloin sukupuolten välinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eivät toteudu.
 - Lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöjä on kehitettävä hengellisen ja rakenteellisen väkivaltaan puuttumisen suhteen
 - Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja lapsiasianvaltuutetun toiminta on varmistettava ja näihin on ohjattava lisää resursseja
 - Yhteiskunnan tulee luoda foorumeita, joilla käydään dialogia ja tehdään yhteistyötä yhteisöjen kanssa
 - Tähän työhön perustetaan paikallisia ja myös valtakunnallinen uskontodialogikeskus uskontojen sisäiseen ja yhteiskunnan ja kirkkokuntien väliseen sovinnon ja rauhantyöhön.
 - USKOT-forumin kaltaista työtä terävöitetään ja kohdennetaan myös havaittujen ongelmien ratkaisuun.

Perustelu: Luottamuksen rakentaminen ja dialogi ennaltaehkäisevät jännitteitä ja tilanteiden kärjistymistä. Niiden avulla epäkohtiin voidaan ratkaista menetyksellisesti.

Muuta mahdollista huomioitavaa

11. Millaisia vaikutuksia mielestänne koronaviruspandemialla ja siihen liittyvillä toimenpiteillä on perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen?

- Pandemia osoitti selvästi, että perus- ja ihmisoikeuksien saralla on vielä tehtävää: osaa ihmisistä tieto ei tavoittanut tai tavoitti muuntuneessa muodossa; osa joutui pakkoläheisyyteen esim. säilöönottokeskuksissa ja vastaanottokeskuksissa; osa puolestaan jäi yksin, koska tapaamiset kiellettiin
- Pandemia kuormitti muita totaalidemmin haavoittuvassa asemassa olevia: asunnottomia ja päällekkäisistä sosiaalisista ongelmista kärsiviä nuoria, oppimisvaikeuksista ja aikuisen tuen puutetta kokevia lapsia, yli 70- vuotiaita sekä pienyrittäjiä ja yksinyrittäviä, joiden elinkeinon harjoittaminen estyi; paperittomia ja turvapaikanhakijoita. Toimeentulon epävarmuus on

heikentänyt myös turvallisuuden tunteen kokemusta. On tärkeä ennakoida se, että avun ja tuen tarvitsijoiden määrän kasvaessa systeemin kyky vastata tarpeisiin heikkenee

- Korona priorisoitui niin julkisten toimijoiden kuin yksityistenkin toiminnassa, tämä näkyi esimerkiksi siinä, että perussisäruksien yhteydessä hoitoon hakeutumiseen syntyi viiveitä. Tämä merkitsee avun ja hoivan siirtymistä monilla eri sektoreilla.
- Tästä voi seurata sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien kärjistymistä lähitulevaisuudessa.
- Korona-kriisi on voinut synnyttää myös uusia tukea tarvitsevia ryhmiä, joiden tarpeita säädökset eivät tunnista tai joihin palvelujärjestelmä ei vielä osaa vastata.
- Liikkumisvapauden rajoitusten asettamisoikeutta ja perusteita on jatkossa selkiytettävä: mihin rajaamiseen on lupa, mihin ei, (esim. maasta poistuminen ja maahantulo); jopa ammattilaisten keskuudessa on ollut epäselvyyttä perusoikeuksien tulkitsemisessa
- Erot korostuvat siis myös jälleenrakennuksessa, toiset hyötyvät nopeammin ja toisille kasaantuu lisää vaikeuksia
- Lisäksi haluamme kiinnittää huomiota erityisen tuen tarpeessa olevien lasten tunnistaminen tärkeää kriisin aikana, jotta tukea on mahdollista kohdistaa oikein sekä lastensuojeluun, jossa eristyksen kuluessa ilmoitusten määrä laski selvästi, näin monien lasten hätä jäi piiloon.

12. Muut huomionne selonteon valmisteluun liittyen

- Miksi kirkkoille ei tehty lausuntopyyntöä? Kirkko on suuri yhteiskunnallinen toimija ja arvovaikuttaja, kirkon työntekijät toimivat monissa verkostoissa ja kohtaavat vuorovaikutuksessa erilaisia ihmisryhmiä sekä omaavat tietoa yhteiskunnan murtumakohtista. Olisi hyvä ottaa huomioon myös muut uskonnolliset yhteisöt selontekoa tehtäessä.